

OBRAZOVANJE ODRASLIH NA MAĐARSKOM JEZIKU U ŠKOLSKOM SUSTAVU HRVATSKE¹

Prof. dr. sc. János Majdán

Visoka škola Eötvös József, Baja (Mađarska)

e-amil: majdan.janos@efj.hu

S a ž e t a k

Trend smanjenja broja djece što je karakteristično za cijelu Hrvatsku pa čak i za Karpatski bazen iziskuje promjene u obrazovanju i andragogiji. Manjinsko obrazovanje u Mađarskoj i Hrvatskoj, na osnovu dobrosusjedskih odnosa, ima političku potporu. Osnovnim ciljem političara i sudionika u obrazovanju treba biti da, unatoč malom broju korisnika, pridonose opstanku manjinskih vrtića, osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj i Mađarskoj. Svrishodnim se čini, uz postojeće katedre i programe obuke, pokretanje novih stručnih smjerova uključenjem svih zainteresiranih, povećavši time broj sudionika.

Efikasnim i usklađenim korištenjem postojećih školskih i izvanškolskih oblika članovi i ustanove zajednice Mađara mogu pridonijeti uspješnom rušenju granica do čega će doći čim Hrvatska postane članica EU.

Ključne riječi: *obrazovanje, andragogija, manjine, obuka*

Opće je poznata činjenica da je Hrvatska bila u višestoljetnoj državnoj vezi s kraljevinom Ugarskom. Suživot dvaju naroda koji je u pojedinim razdobljima bio reguliran na različite načine dobio je konačno zakonsko rješenje zakonom iz 1868. godine za cijelo 19. stoljeće (1868. članak XXX.). Mada su se iz redova obiju ugovornih strana mnogi često sporili oko obnove veza u praksi je ostalo stanje koje je omogućilo slobodno izmjenjivanje robe i ljudi bez ograničenja. Istodobno je Njegovo Visočanstvo Franjo Josip uredbom 8. kolovoza 1871. Vojnu krajinu u Hrvatskoj preustrojio u županije. Zakonom koji je stupio na snagu u ljeto 1882. temeljito su se promijenili zemljoposjednički odnosi u ovom kraju (1882. članak XL.). Imanjima registriranim na ime vlasnika – umjesto kućnih zadruga koje su se formirale tijekom

---

¹ Studija je načinjena na osnovu znanstvenog istraživanja koje se temelji na vezama Erasmus te na vezama s pobratimljenim institucijama *Visoke škole Eötvös József* u Baji (Eszék/Osijek, Split, Csáktornya/Čakovec).

U harmonizaciji podataka bila nam je od velike pomoći Tünde Sipos (Pélmonostor/Beli Manastir) kojoj se ovim putem zahvaljujem.

stoljeća – stvorena je nova situacija. Jedan dio stanovnika Vojne krajine – ovdje ne bismo ulazili u detalje – brzo je prodao svoja imanja. Novi vlasnici, mahom seljaci bezzemljaši iz županija Veszprém i Somogy, selili su se na područja preko Drave (SZILY F. 1995). Broj Mađara je, i prema službenim statističkim podacima, naglo porastao.

Jedan od prvih koraka novonastale Kraljevine SHS, stvorene temeljem ugovora po završetku rata, bio je da potisne Mađare u drugi plan. Onodobni političari i svi koji su donosili odluke – otvoreno ili prikriveno – naglašavali su važnost potiskivanja Mađara (koji su stekli imanja) iz zemlje. Uspješnost postupaka u interesu postizanja toga cilja potvrđuje činjenica da je broj Mađara u Hrvatskoj pao. Mjestimice i povremeno došlo je do nekih promjena u pristupu problemima ali se isto dogodilo i nakon drugog svjetskog rata. Što zbog posla daleko od doma što zbog studiranja ili sklapanja braka članovi zajednice Mađara u Hrvatskoj selili su se u republike koje su bile u sklopu Jugoslavije. Mnogi su se nastanili na moru ili Beogradu i time povećali broj tamošnjih malobrojnih Mađara. Istovremeno se mnogo Mađara „gastarbajtera“ selilo u Njemačku i Austriju. U podacima u popisu pučanstva iz 1981. (tablica 1) vidljive su – uz odseljenja – i posljedice procesa asimilacije. Naime, usporedbom podataka iz popisa stanovništva 1953. i 1981. uočljivo je veliko smanjenje broja Mađara u Hrvatskoj što je – kako je istaknuto – rezultat odseljenja ali i stapanja Mađara s jednim od naroda bivše države Jugoslavije.

godina	osoba
1840	5 000
1910	103 405
1921	76 000
1953	47 711
1981	25 439
1991	22 355
2001	16 595

Tabela 1. *Mađari u Hrvatskoj*

Na osnovu podataka popisa o korištenju materinskog jezika iz godine 1991. – neposredno prije raspada Savezne Republike Jugoslavije – uz naselja u Baranji Mađara najviše ima u selima istočne Slavonije odnosno u Zagrebu te u nekim naseljima na moru. Osim smrti opadanju broja članova mađarske etničke zajednice u ratnoj zoni pridonijelo je i to što su do zadnjeg popisa pučanstva mnogi pobjegli. Uz prije spomenuta naselja u Baranji te istočnoj Slavoniji od 16599 osoba srazmjerno je porastao broj onih koji su se nastanili u Zagrebu ili na moru. Mnogi od ovih potonjih preselili su se iz Srbije u svoje vikendice te je tako broj Mađara porastao pridošlicama iz Vojvodine.

Postojanje kulturne i obrazovne mreže nacionalnih manjina u kojoj se manifestira njihova prošlost i običaji predstavlja ključ njihovog daljnjeg opstanka. Temeljem

hrvatsko-ugarske nagodbe funkcioniranje školskog sustava i nadzor nad njim spada pod hrvatsku vlast u Zagrebu. Hrvatska strana – unatoč sve većem broju Mađara – nije ustrojila njihovo školstvo. Objelodanjivanje i analiza statističkih podataka izazvalo je zabrinutost mađarskih političara, strah od asimilacije je postao konstantan što su onovremene novine neprestano ponavljale. Rješenje za školovanje djece Mađara u dijaspori pružile su škole koje su ustrojene u sklopu raznih udruga. Nastava na mađarskom jeziku, po mađarskom planu i programu odvijala se u školama Julijanske akcije koje su imale jednog ili dva učitelja a svi su učenici uglavnom pohađali isti razred (nepodijeljeni način rada). (Bernics, 1995) Uz ovu „akciju” koja je u redovima hrvatske inteligencije izazvala veliku buru negodovanja došlo je do otvaranja škola MÁV-a (Mađarska nacionalna željeznica). Unatoč tomu što nije bio zabranjen upis djece druge narodnosti ili vjeroispovijesti trinaest pučkih škola za djecu radnika državne željeznice te jednu privrednu pohađala su uglavnom djeca mađarske nacionalnosti. Godine 1910. u Hrvatskoj koja je imala neovisan školski sustav bilo je:

za 103 405 osoba   u 82 škole   12 000 učenika

Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije u Hrvatskoj su zatvorene sve škole s mađarskim nastavnim jezikom. Do promjene je došlo tek za vrijeme Titove federativne Jugoslavije kada se iz principijelnih razloga podupiralo obrazovanje na jeziku nacionalnih manjina.

Mada je broj Mađara – kao što je vidljivo iz tabele 2 – postupno opadao školska mreža je do 1991. potpuno izgrađena.

10 vrtića	234 djece
11 osnovnih škola	661 učenik
1 srednja škola	149 učenika
19 grupa za njegovanje materinskog jezika	1 008 učenika
Ukupno 41 ustanova	s 2 502 učenika

Tabela 2. *Nastava mađarskog jeziku u Hrvatskoj 1991.*

Istočna Slavonija i Baranja su tijekom rata u bivšoj Jugoslaviji postale poprište ratnih operacija, stanovništvo je u tim područjima mnogo patilo. Dio mađarskog življa je pobjegao u Osijek ili Mađarsku drugi su ostali na ratom zahvaćenim područjima da bi zaštitili svoju obitelj i imovinu. U takvim okolnostima došlo je do kolapsa školstva. S kompletnim nastavničkim zborom i učenicima su škole iz Zmajevca i Belog Manastira pobjegle u Mađarsku. Škola u Korođu – koji je bio na crti bojišnice – nije radila. Nastava na mađarskom jeziku odvijala se jedino u školi u Lugu (Laskó). Škola je zbog

srpske okupacije ispala iz hrvatskog školskog sustava ali se nastava na osnovu odluke nastavničkog zbora i dalje održavala².

Nastava mađarskog jezika u Hrvatskoj nakon 2001.

Podaci popisa stanovništva u samostalnoj Hrvatskoj 2001. signalizirali su gubitke mađarskog življa. Njihov je broj u odnosu na prijašnje stanje pao na 16595 osoba. Za tu malobrojnu zajednicu funkcioniranje školskog sustava je od posebnog značenja. Poslije rata nažalost nije otvoren nijedan vrtić na mađarskom jeziku, ako su djeca uopće dospjela u neku zajednicu tamo su našla osoblje koje je govorilo hrvatski. Škole koje su i prije radile poslije rata su imale manji broj učenika. Zmajevačka i belomanastirska škola se vratila iz Mađarske, godine 2001. su radile s ovim brojem učenika:

dvije osnovne škole	285 učenika	20 učitelja
Zmajevac/Vörösmart	176 učenika	
Lug/Laskó	109 učenika	

Podaci popisa pučanstva u samostalnoj Hrvatskoj 2001.g. označavali su gubitke Mađara. Naspram prijašnjih podataka njihov broj se smanjio, koji je 16595 osoba. Za tu malu zajednicu od izrazite je važnosti djelovanje sustava obrazovanja.

Povratnici u razrušena mađarska sela u Slavoniji – uz obnavljanje svojih domova – pobrinuli su se i za obnovu crkava i škola. Crkve su vjernici – nakon obnove sredstvima i potporom iz Mađarske – dobili na korištenje godine 1999. Samo simbolično – kao znak napretka i uspješnosti procesa obnove – škola u Korodu je otvorila svoja vrata:

Korod/Kórógy (nepodijeljena grupa) 11 učenika 2 učitelja.

Korod/Kórógy (nepodijeljena grupa) 11 učenika 2 učitelja.

Ranije se u Jugoslaviji radilo u popodnevnim kružocima koje su učenici pohađali po vlastitom izboru. Učenjem narodnih pjesama, pjesmica, povremenim sastavljanjem prigodnih programa te njihovim izvođenjem na ovakvim se izvannastavnim aktivnostima najviše doprinijelo očuvanju kulturnog identiteta. Za mađarsku djecu u dijaspori ovo je bila jedina organizirana mogućnost za doživljavanje vlastitog kulturnog identiteta. U novoj samostalnoj Hrvatskoj je ta mogućnost i dalje postojala, u nekim mjestima su po uzoru na stare ustrojene nove družine. Istodobno su se uslijed asimilacije i raseljavanja sve više sužavali okviri kulturne djelatnosti u popodnevnim – nedjeljnim družinama te je broj učesnika u njima drastično opao:

u 14 škola materinski jezik njeguje 65 učenika.

---

² Činili su to unatoč tomu što se iz oružja na dvorište škole često i za odmora gađao Osijek. Nakon oslobođenja baranjskog područja opet radi u sklopu hrvatskog školskog sustava mada su nastavnički zbor mnogi optuživali za kolaboraciju.

Školska mreža koja je prošla fazu obnove ostvarila je mogućnost učenja materinskog (mađarskog) jezika ali opadanje broja djece, a time sve manji razredi i škole, dovodi u pitanje sam rad ustanova.

Situacija u rujnu 2007.

Započeli su sa radom i vrtići na mađarskom jeziku – što je dobar znak stabilnosti. Sada se s djecom kontinuirano radi na mađarskom jeziku u tri institucije a radi i jedna dvojezična:

vrtić 100 djece 8 odgojiteljica

(Čuza/Czúza, Zmajevac/Vörösmart, Osijek/Eszék) Zagreb/Zágráb, dvojezični vrtić.

Zanimljivo je spomenuti da dvojezični vrtić u glavnom gradu Hrvatske pohađaju djeca iz obitelji – ne Mađara – već zagrebačkih intelektualaca. Roditelji iz nekog razloga smatraju važnim da njihova djeca nauče mađarski.

Osnovne škole

Promijenilo se stanje u osnovnim školama. U školama u Lugu i Zmajevcu koje su i prije radile sada ima 20 učitelja i 232 učenika. Nagli pad broja učenika vidi se nažalost i na broju pojedinih razreda.

- Lug/Laskó – u rujnu 2007.

razred	Odjel za mađarski jezik	Odjel za hrvatski jezik	Vardarac područna škola, odjel za mađarski jezik
prvi	4	1	7
drugi	4	3	2
treći	4	3	2
četvrti	4	1	0
peti	8		
šesti	18		
sedmi	11		
osmi	11		

Tabela 3. *Usporedni prikaz broja učenika u Lugu u rujnu 2007. godine*

- Zmajevac/Vörösmart – u rujnu 2007.

razred	Odjel za mađ. jez.	Odjel za hrv. jez.	Područne škole s odjelom za mađarski jezik		
			Suza/Csúza	Kotlina/Sepse	Novi Bezdán /Újbezdán
prvi	5		4	3	5

Tabela 4. *Usporedni prikaz broja učenika u Zmajevcu u rujnu 2007. godine*

- Korođ gdje je u jesen 2006. predana na uporabu nova školska zgrada (stara je u ratu oštećena) s djecom radi 9 nastavnika

razred	broj učenika
1 – 2	4
3 – 4	9
5 – 6	5
7 – 8	6

Tabela 5. *Prikaz broja učenika u Korođu (jesen 2007. godine)*

- Osim odjela za nastavu na mađarskom jeziku njegovanje mađarskog jezika i kulture vrši se u više mjesta: Antunác, Darázs (Draž), Szentlászló (Laslovo), Hercegszólós (Kneževi Vinogradi), Pélmonostor (Beli Manastir), Bellye (Bilje), Dálya(Dalj), Kiskőszeg (Batina), Ivanovci, Gradina.

Srednjoškolsko obrazovanje

Nakon osamostaljenja Hrvatske došlo je do promjena i u radu obrazovnih ustanova u Mađarskoj. Dotad zajedničke srpske/hrvatske (srpskohrvatske) osnovne i srednje škole su razdvojene i sada funkcioniraju kao samostalne ustanove. Kao samostalna – umjesto zajedničke ustanove – u sjedištu Županije Baranja potpuno je obnovljena škola a kapacitet đakog doma povećan dok je u Budimpešti predano na uporabu potpuno novo zdanje. Polazeći od primjera Mađarske u Hrvatskoj je mađarska srednja škola dobila novo zdanje. U Osijeku je izgrađen novi školski centar. Osnivač školskog centra – na osnovu međudržavnog ugovora – je Republika Hrvatska. Hrvatska je vlada dokument o utemeljenju nove ustanove izdala prvog travnja 1999. Nastava na mađarskom jeziku u osnovnoj i srednjoj školi započela je iste godine u jesen.

U jesen naredne godine započeo je s radom i vrtić te je tako kompletiran sustav.

Prosvjetno-kulturni centar Mađara

Od 11. rujna 2000. godine – uz gimnazijski razred – pokrenuti su i razredi u stručnim školama za trgovački i ekonomski smjer. U sklopu Prosvjetno-kulturnog centra sada su u program stručnog obrazovanja uključena zanimanja za ugostiteljstvo i turizam te za prodavača. Ranije se u Dvojezičnoj srednjoj školi u Belom Manastiru

mogla položiti matura i steći stručna sprema poljoprivrednog strojara. Srednjoškolska nastava na mađarskom jeziku na području Hrvatske odvija se jedino u novom školskom centru u Osijeku. Od svojeg osnivanja ovaj centar vrši i prosvjetnu funkciju. Uz školske knjižnice tu radi više institucija, krajnjih točaka Mađara u Hrvatskoj. Ostvarenju primarnog cilja umnogome će od njih pridonijeti Forum mađarskih pedagoga u Hrvatskoj, ured za natječaj „Diljem zavičaja na mađarskom jeziku”, Informativni ured te TV studio „Podravina” koji već i sada rade. Uz pružanje raznoraznih usluga u ovom centru se održavaju i priredbe vezane uz državne blagdane ili druge prigode života zajednice.

Sveučilišna naobrazba

Dugogodišnji prijedor riješen je time što je od jeseni 2007. u Osijeku pokrenut studij mađarskog jezika i književnosti. Sveučilišni studij na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. J. Strossmayera je dvopredmetan. Uz studij mađarskog jezika i književnosti studenti na prvom godištu mogu studirati kombinirano i hrvatski, engleski ili njemački jezik. U primarnoj dozvoli našla se u kombinaciji još i povijest ali kandidata za upis na taj studij nije bilo. U navedenim slučajevima – tri moguće kombinacije studija mađarskog jezika s književnosti i još jednog studijskog predmeta – s pet studenata bave se

- 2 nastavnika s punim radnim vremenom iz Osijeka
- 2 nastavnika s punim radnim vremenom iz Pečuha
- 1 nastavnik s punim radnim vremenom iz Budimpešte
- 1 lektor iz Mađarske.

Obrazovanje odraslih

Nijedna škola, ustanova ili udruga na mađarskom jeziku koja bi obrazovanje odraslih bila uvrstila u svoj program nije osnovana ni u Jugoslaviji ni u samostalnoj Hrvatskoj. Povremeno je bilo pokušaja da se u sklopu pučkog učilišta u zimskim mjesecima održe neka predavanja po selima. Serije stručnih predavanja na mađarskom jeziku kao ni tečajevi za stjecanje stručne spreme nisu pokrenuti. Velik dio priredaba vezao se uz obilježavanje jugoslovenskih-hrvatskih ili mađarskih državnih blagdana. Povremeno su priredbe organizirane poradi očuvanja ili oživljavanja lokalnih tradicija. Pretežitom većinu događanja u mađarskim naseljima činile su kulturne priredbe sa svrhom očuvanja identiteta. Primjera u Mađara koji žive u Hrvatskoj za obrazovanje odraslih u suradnji sa školom ili izvan nje nije bilo zbog brzih promjena u poljoprivredi i u našem okolišu zadnjih se godina često govori o stvaranju organizacijskih okvira. Za primjer je poslužilo ponovo jačanje pokreta pučkih sveučilišta u Mađarskoj. Dosadašnja iskustva nedvosmisleno potvrđuju da bi za Mađare u dijaspori ovaj oblik obrazovanja odraslih bio primjeren. Povodeći se time 2007. u Belom Manastiru službeno se iniciralo osnivanje prvog pučkog sveučilišta u Hrvatskoj. Završena je procedura ishodenja

registracije i dozvole pa je tako od 21. listopada 2007. Pučko sveučilište „Júlia Baranyai” u Belom Manastiru započelo s organiziranim radom³.

Prema dokumentu o utemeljenju svrha pučkog sveučilišta je: preispitivanje potreba odraslih za obrazovanjem na mađarskom jeziku i pokretanje tečajeva prema potrebama. Sukladno mogućnostima regije planira se pokretanje kraćih-dužih tečajeva, među ostalima i onih kojima se omogućuje stjecanje stručne spreme.

Sukladno potrebama lokalnog življa – kao prvi korak prema ostvarenju zadatka – obrazovanje želi započeti u trima područjima:

Vinogradar i voćar

Stručni jezik turizma

Voditelj igraonice i narodnog plesa

Za pokretanje tečajeva učinjeni su prvi koraci. Na osnovu preliminarnog preispitivanja potrebe u proljeće 2008. pokrenuta su sva tri tečaja. Broj prijavljenih za vinogradare i voditelje igraonica – više od 10 – iznad je svih očekivanja, a paralelno je započeto organiziranje novog tečaja – s istim naslovima – za one koji su zakasnili na prvi. Polaznici oba tečaja su odrasle osobe koje će podučavati pripremljeni nastavnici iz Villánya i Budimpešte. Prijavljenih za stručni jezik turizma, unatoč tomu što učenici srednje škole u Belom Manastiru na hrvatskom jeziku uče predmete srodnih sadržaja, bilo je malo (3-4). Iako u razredima ima mnogo učenika koji govore mađarski, ovaj tečaj nije pobudio njihov interes. To je, po svemu sudeći, povezano s činjenicom da srednjoškolci nemaju jasnu sliku o mogućnostima u zapošljavanju te se stoga nisu prijavili na tečaj. Organizatori žele postići da odrastao naraštaj Mađara u Hrvatskoj u redovitom obliku stekne nove spoznaje iz šireg spektra struka. Posebno je važno ovo nastojanje jer u regiji nema izvanškolskog obrazovanja ni na hrvatskom jeziku. Za očekivati je da će Pučko sveučilište „Júlia Baranyai” – koje adaptira uspješne metode obrazovanja odraslih u Mađarskoj – poslužiti primjerom u Baranji. U daljnjem radu pučkog sveučilišta čini se svrsishodnim povećavanje njegovog djelokruga i proširivanje akcijskog radijusa na regiju istočne Slavonije i Osijek. Kompletiranje bi se završilo time da se za odraslu populaciju Mađara u drugim naseljima Hrvatske, prema njihovim potrebama, pokrenu tečajevi.

Glede obrazovanja odraslih te stjecanja informacija bitna je činjenica da je elektronična mreža na području Hrvatske zainteresiranima dostupna i na mađarskom jeziku. Obrazovanju na daljinu dobro i na duže vrijeme mogle bi služiti krajnje točke mreže „emagyar.net”. Za sve Mađare u Hrvatskoj, ne samo za one u naseljima Baranje i istočne Slavonije, funkcioniraju Bellye, Csák, Csúza, Dályhegy, Eszék, Haraszi, Hercegszólós, Kopács, Kórógy, Laskó, Nagybodolya, Pélmonostor, Pula, Sepse, Újbezdán, Várdaróc, Vörösmart, Zágráb.) Za očekivati je da će nove metode pomoći u obrazovanju i pridonijeti zaživljavanju prosvjetne djelatnosti.

---

³ Júlia Baranyai (Monyorósd, 1906. – Vörösmart/Umajevac, 1982.) nastavnica, etnograf, istraživač etnografije Mađara u Hrvatskoj. Poučavao je u više škola u dravskom trokutu, znanje stečeno tijekom svojega rada izdao pod naslovom „Vízbe vesző nyomokon” (Stopama koje nestaju u vodi). Utemeljio Lokalnu etnografsku zbirku koja je vremenom propala.

Korištena literatura

- BERNICS, F.1995: Julianus akció (Julijanska akcija) Pro Pannónia, Pécs
- SZILY, F. 1995: Kivándorlás a Dél-kelet Dunántúlról Horvát-Szlavónországba és Amerikába (Iseljenje iz jugoistočnog Zadunavlja u Hrvatsku-Slavoniju te Ameriku) Kaposvár
1868. XXX. tc. Magyar törvénytár (Mađarski zakonik) Budapest, 1896.
1882. XL. tc. Magyar törvénytár Budapest, 1896.
- Članci objavljeni u Horvátországi Magyar Napló (Dnevnik Mađara u Hrvatskoj)**
- A kórógyi általános iskoláról (O osnovnoj školi u Korodu) – ruján, 2006.
- Zvonilo je! – ruján, 2007.

Metodički obzori 5(2010)1

Professional paper

UDK: 374.7(497.5)=511.141

Received: 12. 11. 2009

HUNGARIAN EDUCATION OF ADULTS IN HUNGARIAN LANGUAGE IN THE CROATIAN EDUCATIONAL SYSTEM

Prof. János Majdán, PhD

„Eötvös József” High School, Baja (Hungary)

e-mail: majdan.janos@efj.hu

S u m m a r y

The first part of the study deals with the change of numbers of the Hungarians living in Croatia. Summing up it shows how the numbers of Hungarians decreased from 103,405 in 1910 to 16,595 in 2001. In the second part of the study the number of schools is shown: the diminution of schools from 82 to 3. Language fostering circles, the only Hungarian secondary school, the university training and the People's Academy – founded in 2007 – where the education of adults takes place is also mentioned.

Keywords: *education, andragogy, minorities, training*